

KS. JERZY ADAMCZYK

URZĄD KANCLERZA KURII DIECEZJALNEJ

WSTĘP

Sobór Watykański II podkreślając znaczenie kurii diecezjalnej jako głównego instrumentu biskupa w zarządzaniu diecezją polecił, aby „kurię diecezjalną [...] tak przeorganizować, aby stała się dla biskupa przydatnym narzędziem nie tylko w zarządzaniu diecezją, ale także przy wypełnianiu dzieł apostolskich”¹.

Według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. „kuria diecezjalna składa się z tych instytucji i osób, które świadczą biskupowi pomoc w zarządzaniu całą diecezją”².

Wśród organów i osób, które powinny wchodzić w skład kurii diecezjalnej, ważną pozycję zajmuje kanclerz.

W niniejszym wykładzie uwaga zostanie skierowana na instytucję kanclerza kurii diecezjalnej. Napierw w ogólnym zarysie zostanie ukazana historia urzędu kanclerza, następnie omówi się pojęcie, kwalifikacje, mianowanie i odwołanie kanclerza, by na koniec wyeksplikować zadania tego urzędnika kurii.

Ks. dr JERZY ADAMCZYK – Parafia Rzymskokatolicka św. Jana Chrzciciela, 26-652 Zakrzew 53; e-mail: ksjerzyad@wp.pl

¹ Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, nr 27, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 236-258.

² Kan. 469.

1. RYS HISTORYCZNY INSTYTUCJI KANCLERZA KURII BISKUPIEJ

Łaciński termin *cancellarius* (kanclerz) przybierał różne znaczenia. Nazwa „kanclerz” wywodzi się od wyrazu łacińskiego *cancelli* – kraty odgradzającej pomieszczenie, do którego było wejście tylko przez drzwi³. Mianem „kanclerz” określano najpierw specjalną grupę odźwiernych (od *cancellus* – ogrodzenie, krata, przegroda, która odgradzała wejście do jakiegoś pomieszczenia), którzy strzegli wejścia do sypialni władców lub możnych osób⁴. Pojęcie *cancellarius* stosowano również do tych, którzy strzegli wejścia do ważnych urzędów państwowych, jak również kościelnych⁵. Ponieważ także w trybunałach instalowano ogrodzenia (celem niedopuszczenia tłumu), stąd kanclerzami nazywano również tych, którzy strzegli wejścia do „sali sądowej”⁶.

Równocześnie bardzo często służyli oni pomocą sędziom i urzędnikom przy spisywaniu akt i sporządzaniu dokumentów. Gdy takich sekretarzy było kilku lub wielu, ich przełożonego nazywano kanclerzem, czyniąc go odpowiedzialnym za porządkowanie i strzeżenie dokumentów⁷.

Za panowania dynastii Merowingów w państwie frankońskim w urzędach państwowych pojawia się kanclerz, którym zawsze był duchowny. Podpisywał on dokumenty państwowe. W 803 r. cesarz Karol Wielki wprowadził we wszystkich prowincjach kanclerzy-notariuszy jako osoby urzędowe⁸.

Już z pierwszego tysiąclecia chrześcijaństwa istnieją świadectwa obecności kanclerza w powstającej kurii rzymskiej i kuriach diecezjalnych. Niektórzy autorzy uważają świętego Hieronima, sekretarza papieża Damazego, za pierwszego „kanclerza” Świątę Kościoła Rzymskiego. Bardziej znaczącym świa-

---

³ Por. E. W i l e m s k a, *Kanclerz kurii biskupiej*, w: *Encyklopedia Katolicka*, red. B. Migut, t. IX, Lublin 2000, kol. 560; zob. A. J o u g a n, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992.

⁴ Por. E. S z t a f r o w s k i, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. II, Warszawa 1985, s. 164.

⁵ Por. J. D y d u c h, *Kancelaria kurii diecezjalnej*, w: *Struktura i zadania kurii diecezjalnej*, red. J. Krukowski, K. Warchałowski, Warszawa 2003, s. 89.

⁶ Por. E. S z t a f r o w s k i, *Podręcznik prawa*, s. 164; zob. G. R e a d, *Komentarz do kan. 368-572*, w: *The canon law letter and spirit a practical guide to the code of canon law. Prepared by the canon law society of Great Britain and Ireland in association with The Canadian Canon Law Society*, red. F. Morrissey, London 1999, s. 268.

⁷ Por. J. D y d u c h, *Kancelaria kurii*, s. 89. W średniowieczu kanclerz z powodu swojej wiedzy często też pełnił rolę nauczyciela, dając w ten sposób początek urzędowi kanclerza w świeżo zakładanych uniwersytetach (por. G. R e a d, *Komentarz do kan. 368-572*, s. 268).

⁸ Por. J. D y d u c h, *Kancelaria kurii*, s. 90.

dectwem o instytucji kanclerza jest list papieża Grzegorza Wielkiego z marca 598 r., w którym poświadcza obecność zespołu notariuszy zatrudnionych przy redagowaniu dokumentów papieskich, ich przechowywaniu i wysyłaniu: między nimi wyróżniała się osoba *primicerius notariorum*, która w dokumentach z X wieku jest zwana „cancellarius”⁹.

By redagować dokumenty dotyczące biskupów, od pierwszych wieków gromadzili oni wokół siebie sekretarzy (*notarii episcopi*). Co się tyczy kancelarii diecezjalnych, to istnieją świadectwa, iż cesarz Karol Wielki (768-814) w 805 r. polecił wszystkim biskupom i opatom w cesarstwie, aby w swoich diecezjach i opactwach mieli urzędowego kanclerza-notariusza, któremu zlecano zadania strzeżenia akt i dokumentów publicznych, jak również odczytywania i redagowania listów i sprawozdań, których cesarz od nich wymagał. Kanclerz-notariusz często jednocześnie spełniał funkcję sekretarza biskupiego. Wspomniane zarządzenie cesarskie miało decydujący wpływ na zorganizowanie kancelarii biskupich, których kierownika nazywano kanclerzem, czasem notariuszem¹⁰.

Wkrótce stanowisko to nabrało dużego znaczenia, nie tylko na terenie Frankonii, lecz także w innych krajach. Bardzo często kanclerz stawał się przełożonym notariuszy¹¹.

W X i XI wiekach następował dalszy rozwój kurii biskupich, które formowały się na wzór kancelarii państwowej. W XII stuleciu kancelaria biskupia ukształtowała się na stałe, czerpiąc wzory z kancelarii królewskiej i papieskiej¹². Zatrudniała urzędnika, który przygotowywał dokumenty i opieczętowywał je pieczęcią biskupią. Urzędnika tego nazywano zawsze kanclerzem. Jego urząd łączono z jedną z prałatur w kapitule katedralnej, zwaną „prałatura kancelaria”. Kanclerz prowadził zarówno kancelarię biskupią, jak i kancelarię kapitulną. Z czasem poszerzono zakres uprawnień i zadań kanclerza, powierzając mu troskę o szkolnictwo i wychowanie mło-

---

⁹ Por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere della curia diocesana tra antico e moderno*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 14 (2001), nr 2, s. 116.

¹⁰ Por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 116; por. J. D y d u c h, *Kancelaria kurii*, s. 90; por. G. A r a l, *Le notariat en droit ecclésiastique, étude historique et juridique*, „Studia canonica” 36 (2002), z. 1, s. 176; zob. G. M a r c h e t t i, *La curia come organo di partecipazione al ministero pastorale del vescovo diocesano*, „Periodica de re canonica” 89 (2000), z. 4, s. 567-568.

¹¹ Por. E. S z t a f r o w s k i, *Podręcznik prawa*, s. 165.

¹² Por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 116; por. E. S z t a f r o w s k i, *Podręcznik prawa*, s. 165.

dzieży. Takie uregulowanie funkcji kanclerza i kancelarii biskupiej spotykamy po raz pierwszy w 1212 r. w diecezji Lincoln w Anglii. Kanclerzowi powierzono tam pieczęć biskupią i kapitulną, upoważniając go do wystawiania dokumentów i przechowywania ich w archiwum¹³.

Wiek XIII był dalszym etapem kształtowania się kancelarii kurii biskupich w coraz liczniejszych państwach. Dużą pomocą w tym rozwoju stała się konstytucja Soboru Lateraneńskiego IV w 1215 r. *De scribendis actis, ut probari possint*. Określała ona także zadania kancelarii biskupiej. W wiekach XIV i XV kancelarie biskupie rozwinęły się i ukształtowały jako kurie biskupie, a ich przełożonych nazywano kanclerzami¹⁴.

Sobór Trydencki (1545-1563) poszerzył kompetencje i prerogatywy kanclerza, przydzielając mu zadanie strzeżenia archiwów i odróżniając jego rolę jako notariusza biskupiego, uprawnionego do składania pieczęci na aktach kurii, od innych notariuszy albo aktuariuszy w postępowaniach sądowych¹⁵.

W dalszym rozwoju historycznym instytucji kanclerza kurii diecezjalnej podstawowe znaczenie mają: konstytucja papieża Benedykta XIII *Maxima vigilantia* z 14 VI 1727 r.¹⁶ i konstytucja św. Piusa X *Etsi Nos* z 1 stycznia 1912 r.¹⁷

Maxima vigilantia odegrała zasadniczą rolę odnośnie do kwalifikacji kanclerza jako redaktora i stróża dokumentów kurii, uprawnionego do sporządzania z nich autentycznych kopii¹⁸, natomiast konstytucja *Etsi Nos* potwierdza tradycyjną praktykę sporządzania, porządkowania i strzeżenia dokumentów oraz akt przez kancelarię biskupią. Szerzej reguluje sprawę strzeżenia i przechowywania dokumentów w archiwach diecezjalnych¹⁹.

Postanowienia tej konstytucji, w dużej mierze, weszły do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.²⁰

---

¹³ Por. J. D y d u c h, *Kancelaria kurii*, s. 90.

¹⁴ Por. tamże, s. 90-91.

¹⁵ Por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 116.

¹⁶ *Codicis Iuris Canonici fontes*, red. P. Gasparri, t. I, Romae 1923, s. 636-640.

¹⁷ „Acta Apostolicae Sedis” 4 (1912), s. 5-22.

¹⁸ Por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 116-117.

¹⁹ Por. J. D y d u c h, *Kancelaria kurii*, s. 91.

²⁰ Ważną pomocą do pogłębienia wiedzy o ewolucji zadań kanclerza w kurii diecezjalnej jest praca G. Marchetti, *La curia come organo di partecipazione alla cura pastorale del Vescovo diocesano*, Roma 2000.

2. POJĘCIE, KWALIFIKACJE, MIANOWANIE I ODWOŁANIE KANCLERZA

Kanon 469 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. podaje następującą definicję opisową kurii diecezjalnej: „Kuria diecezjalna składa się z tych organów i osób, które świadczą biskupowi pomoc w zarządzaniu całą diecezją, zwłaszcza w kierowaniu działalnością pasterską, w administrowaniu diecezją i wykonywaniu władzy sądowniczej”.

Wśród osób wchodzących w skład kurii biskupiej, doniosłą rolę pełni figura kanclerza.

Prawodawca kodeksowy zobowiązuje każdego biskupa diecezjalnego do powołania kanclerza: „W każdej kurii należy ustanowić kanclerza [...]”²¹. Ze sformułowania przywołanego przepisu wynika, że urząd kanclerza jest obligatoryjny²².

Kodeks z 1983 r. nie podaje określenia kanclerza. Jednak na podstawie różnych przepisów kodeksowych, jak i innych dokumentów Kościoła można podjąć próbę odpowiedzi na pytanie – kim jest kanclerz kurii biskupiej.

Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Successores* posiada następujący zapis: „Urząd kanclerza może być powierzony wiernemu o nieposzlakowanej opinii i ponad wszelkim podejrzeniem, biegłemu w sprawach kanonicznych i z praktyką administracyjną”²³.

---

²¹ Kan. 482 § 1: Przedmiotem refleksji w niniejszym artykule jest wyłącznie osoba kanclerza kurii diecezjalnej, czyli pracownika realizującego swoje zadania w dziedzinie administracyjnej (por. kan. 472), w odróżnieniu od nowej funkcji kierownika kancelarii sądu kościelnego (por. Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Instructio servanda a tribunalibus dioecesis et interdioecesis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubi* (25 stycznia 2005), nr 61, w: *Komentarz do Instrukcji procesowej Dignitas connubi*, red. T. Rozkrut, tekst łaciński i polski, Sandomierz 2007) (dalej cyt.: DC).

²² L. Chiappetta zauważa, że urząd kanclerza, mający w istocie charakter techniczno-administracyjny, jest bardzo ważny dla prawidłowego działania Kurii diecezjalnej. Jego ustanowienie jest z tego powodu obowiązkowe w każdej kurii („in qualibet curia constituator” – kan. 482 § 1). Nie jest jednak konieczne nazywanie go „kanclerzem”, jeżeli nawet pożyteczna jest jednolitość pojęć. Termin „kanclerz” wywodzi się z urzędu kanclerskiego, który dana osoba piastuje. Stąd każda kuria posiadając urząd kanclerza, może dowolnie podtrzymać własne tradycyjne nazwy tego urzędnika, takie jak: sekretarz, asesor, prefekt itp. (*Il Codice di Diritto Canonico*, t. I, wyd. I, Napoli 1988, s. 566-567).

²³ Congregatio pro Episcopis, *Diretorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), Città del Vaticano 2004, tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”* (22 lutego 2004), nr 180, Kielce 2005 (dalej cyt.: AS).

Kanclerzem może więc być wierny²⁴, mający nieposzlakowaną opinię, będący ponad wszelkim podejrzeniem, biegły w sprawach kanonicznych oraz mający za sobą praktykę administracyjną.

Podobnie postanawia Dyrektorium *Ecclesiae imago* z 1973 r., gdzie autorzy od kandydatów na urzędy kurialne (a więc i na kanclerza kurii) żądają wysokich kwalifikacji fachowych i moralnych. Powinni oni odznaczać się szczególną biegłością w zakresie spraw, które zostaną im zlecone, oraz pobożnością i gorliwością pasterską²⁵.

Aktualny Kodeks Prawa Kanonicznego wymienia przymioty kanclerza kurii (kwalifikacje moralne). Są one następujące: nieposzlakowana opinia i wolność od jakichkolwiek podejrzeń²⁶. Identyczne przymioty moralne kierownika kancelarii sądu kościelnego (kaclerza), nawiązując wyraźnie do kan. 483 § 2 KPK, wymienia Instrukcja procesowa *Dignitas connubi*²⁷.

Warto przytoczyć normę Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, która *expressis verbis* odnosi się do notariusza, ale – co jest jasne – ma zastosowanie do kanclerza. W kan. 253 § 2 prawodawca postanawia: „Notariusze powinni cieszyć się dobrą sławą i być wolni od jakiegokolwiek podejrzenia”.

KPK z 1983 r.²⁸ nie mówi o tym, czy kandydat na urząd kanclerza ma być kapłanem. Z tego milczenia prawodawcy wynika, że może być nim każdy wierny (diakon, osoba świecka, także kobiety)²⁹, o ile posiada określone przymioty³⁰, z wyjątkiem sytuacji, gdy kanclerz pełniłby zadanie notariusza

---

²⁴ „Wiernymi są ci, którzy przez chrzest wszczępieni w Chrystusa, zostali ukonstytuowani Ludem Bożym i stawszy się z tej racji na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego posłannictwa Chrystusa, zgodnie z własną każdego pozycją, są powołani do wypełniania misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świecie” (kan. 204 § 1).

²⁵ Zob. *Sacra Congregatio pro Episcopis, Directorium Ecclesiae imago de pastorali ministerio Episcoporum* (22 februarii 1973), nr 200, w: *Enchiridion Vaticanum*, t. IV, Bologna 1997, nr 1945-2328, tekst polski: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, red. E. Szafranski, t. IV, z. 1, nr 10370-11035.

²⁶ Por. kan. 483 § 2.

²⁷ Zob. DC 63.

²⁸ Kan. 482 § 1.

²⁹ Zob. „Communicaciones” 13 (1981), s. 121-122; według kan. 372 § 1 Kodeksu z 1917 r. kanclerzem mógł być tylko kapłan (zob. A. P e r l a s c a, *La funzione notarile del cancelliere e degli altri notai della curia*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 14 (2001), nr 2, s. 129).

³⁰ Por. kan. 228 § 1; por. G. B i e r, *Komentarz do kan. 482*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, t. II, red. K. Lüdicke, Essen 1988-2001, kan. 482/4; por. J. D y d u c h, *Kancelaria kurii*, s. 95-96; por. A. P e r l a s c a, *La funzione notarile*, s. 140.

w sprawie, gdzie może być zagrożone dobre imię kapłana. Wtedy kanclerz – notariusz musi być kapłanem³¹.

Jeżeli urząd kanclerza byłby złączony ze stanowiskiem moderatora kurii, albo kanclerz posiadałby delegowaną przez biskupa władzę rządzenia, wtedy kanclerzem może być tylko kapłan³².

Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych *Diaconatus originem* przypomina, że: „W kuriach, jeżeli [diakoni] posiadają odpowiednie kwalifikacje, mogą być powołani na stanowisko kanclerza”³³.

Kodeks Jana Pawła II postanawia, że głównym zadaniem kanclerza jest troska o sporządzanie i wysyłanie akt kurialnych oraz strzeżenie ich w archiwum kurii³⁴.

Na podstawie tego, co dotychczas powiedziano, można skonstatować, iż kanclerz kurii diecezjalnej to wierny, mianowany przez kompetentną władzę kościelną, posiadający przepisane prawem powszechnym i partykularnym kwalifikacje fachowe i moralne³⁵, biegły w sprawach kanonicznych i z praktyką administracyjną, którego głównym zadaniem jest troska, aby akta kurialne były należycie zredagowane, wysyłane i strzeżone.

Według kan. 149 § 1 KPK z 1983 r. ażeby można było komuś powierzyć urząd kościelny, powinien on być zdatnym, czyli posiadać przymioty wymagane do tego urzędu prawem powszechnym, partykularnym lub fundacyjnym. Tak zatem urząd kanclerza kurii biskupiej domaga się od jego tytulariusza odpowiednich kwalifikacji.

Według kan. 252 § 1 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich (dalej cyt.: KKKW): „w kurii eparchialnej należy ustanowić kanclerza, którym powinien być kapłan lub diakon” (choć zadania przypisane kanclerzowi przez KKKW są takie same, jak w Kodeksie łacińskim).

³¹ Kan. 483 § 2; por. „Communications” 13 (1981), s. 121-122. W omawianym przypadku nie może być notariuszem nawet diakon. W sprawie, gdy może być zagrożone dobre imię diakona, notariuszem mógłby być także laik. A. Perlasca w kwestii miejsca kan. 483 § 2 w KPK pisze: „W każdym razie odnosi się wrażenie, że norma ta z logicznego punktu widzenia nie jest poprawnie umieszczona. Faktycznie powinna być ona zamieszczona w księdze VII (tytuł II, rozdział I, art. 3)” (*La funzione notarile*, s. 133).

³² Taka praktyka istnieje w niektórych kuriach amerykańskich (por. G. B i e r, *Komentarz do kan. 482*, kan. 482/4; por. G. R e a d, *Komentarz do kan. 368-572*, s. 268).

³³ Congregatio pro Clericis, Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium *Diaconatus originem* (22 februarii 1998), nr 42, „Acta Apostolicae Sedis” 90 (1998), s. 879-927, tekst polski: Kongregacja ds. Duchowieństwa, Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych, *Diaconatus originem* (22 II 1998), Watykan 1998.

³⁴ Kan. 482 § 1.

³⁵ Por. kan. 149 § 1.

Przymioty kanclerza winny być określone prawem powszechnym i partykularnym³⁶. Trzeba dodać, że urząd kanclerski można powierzyć tylko osobie zdatnej, czyli czyniącej zadość wymogom zarówno ogólnym, czyli bezwzględny (stawianym kandydatom do każdego urzędu kościelnego), jak też szczegółowym, czyli względnym (wynikającym z natury urzędu, który ma być nadany)³⁷.

Odnowiony Kodeks Prawa Kanonicznego wszystkim pracownikom kancelarii kurialnej, tzn. kanclerzowi, wicekanclerzowi i notariuszom stawia wysokie wymagania natury etycznej: „[...] winni być osobami o nieposzlakowanej opinii i poza wszelkimi podejrzeniami [...]”³⁸. Powaga i subtelność urzędu kanclerza każe widzieć te przymioty jako istotne³⁹. J. Dyduch pisze w tym względzie: „Chodzi tu nie tylko o wysoki poziom etyczny kandydatów na te urzędy, lecz także o ich aprobatę społeczną. Muszą to być osoby cieszące się dobrą sławą wśród opiniodawczych środowisk diecezjalnych. Na przykład: biskup nie jest zobowiązany zasięgać przy nominacji kanclerza i notariuszy opinii rady kapłańskiej, ale trudno sobie wyobrazić sytuację, że takie nominacje będą dezaprobowane przez to ważne gremium diecezjalne”⁴⁰.

Biskup mianując kanclerza, nie powinien mieć wątpliwości co do jego wierności prawu, sumienności, zdolności do zachowania tajemnicy i solidności⁴¹.

Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Successores* zobowiązuje biskupa diecezjalnego, aby powierzał urzędy kurialne (a więc i funkcje kanclerza) „osobom, które charakteryzują się [...] gorliwością duszpasterską i nieskazitelną życiową chrześcijańską”⁴².

Chociaż Kodeks Kościoła łacińskiego milczy na temat wykształcenia kanclerza kurii, to jest rzeczą całkiem zrozumiałą, że dla owocnego i skutecznego

---

³⁶ Por. kan. 482 § 1.

³⁷ Por. R. S o b a ń s k i, *Komentarz do 149*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I: *Ks. I. Normy ogólne*, red. J. Krukowski, Poznań 2003, s. 239.

³⁸ Kan. 483 § 2. KPK nie robi różnicy odnośnie do wymagań etycznych między duchownymi a świeckimi kandydatami na kanclerza.

³⁹ Por. L. C h i a p e t t a, *Il Codice*, s. 569.

⁴⁰ *Kancelaria kurii*, s. 96; odnośnie do „nieposzlakowanej opinii” świeckich kandydatów na kanclerza kurii, pozostających w nieprawidłowej sytuacji małżeńskiej, zob. interesujące rozważania A. Perlasca, *La funzione notarile*, s. 141.

⁴¹ Por. R. S z t y c h m i l e r, *Tytuł II – Trybunały*, w: *Komentarz do Instrukcji procesowej Dignitas connubi*, s. 120.

⁴² AS 177.

wypełniania swoich zadań powinien on mieć wiedzę teologiczną i kanoniczną. Bez niej nie byłby zdalny do należytego pełnienia swojej funkcji. Nowy kształt kurii diecezjalnej, o nachyleniu duszpasterskim, wymaga od kanclerza także biegłości w sprawach związanych z duszpasterstwem. Właściwe wykonywanie urzędu kanclerza nie jest możliwe bez takich przymiotów, jak zdrowy rozsądek i roztropność⁴³.

O konieczności posiadania przygotowania fachowego i praktyki duszpasterskiej u kandydata na kanclerza mówi Dyrektorium *Apostolorum Successores*: „Biskup powinien unikać powierzenia urzędów lub zadań osobom nie mającym odpowiedniego przygotowania: trzeba aby najpierw upewnił się co do ich przygotowania teologicznego, duszpasterskiego i kompetencji w danej dziedzinie, a dopiero potem stopniowo wprowadzał je w poszczególne zakresy pracy o charakterze specjalistycznym. Aby zapewnić obsadę poszczególnych urzędów, warto by biskup zasięgnął opinii niektórych kapłanów i świeckich, zgodnie ze sposobami, które uzna za stosowne”⁴⁴.

Cenny, gdy idzie o pastoralny wymiar urzędu kanclerza – kapłana (i innych pracowników kurii), jest wymóg Dyrektorium *Apostolorum Successores*, gdzie redaktorzy przypominają: „Jeśli chodzi o prezbiterów, biskup zadba o to, aby mieli jakieś inne zadanie związane z posługą duszpasterską, dla podtrzymywania zapału apostołskiego i uniknięcia – z powodu braku kontaktu z wiernymi – szkodliwej mentalności biurokratycznej”⁴⁵.

Każdy urząd kościelny można ważnie otrzymać tylko przez kanoniczne powierzenie⁴⁶. Gdy idzie o wszystkie urzędy kurialne, to aktualny Kodeks Prawa Kanonicznego postanawia: „Nominacja tych, którzy sprawują urzędy w kurii diecezjalnej, należy do biskupa diecezjalnego”⁴⁷. Dalej prawodawca *expressis verbis* stanowi, że: „W każdej kurii należy ustanowić kanclerza”⁴⁸.

W tekście łacińskim Kodeksu użyto słowa *constituatur*. Takie samo sformułowanie zawiera Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.⁴⁹ Identycznie rozwiązuje to zagadnienie Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, nakazu-

---

⁴³ Por. J. D y d u c h, *Kancelaria kurii*, s. 96.

⁴⁴ AS 177. Odnośnie do przygotowania świeckich kandydatów na kanclerza kurii można powołać się na kan. 231 § 1 KPK (zob. A. P e r l a s c a, *La funzione notarile*, s. 141).

⁴⁵ AS 177.

⁴⁶ Por. kan. 146.

⁴⁷ Kan. 470.

⁴⁸ Kan. 482 § 1; por. AS 180.

⁴⁹ Por. kan. 372 § 1.

jąc biskupowi powołać kanclerza kurii eparchialnej⁵⁰. Należy zatem stwierdzić, że urząd kanclerza w kurii diecezjalnej jest obligatoryjny.

Doniosłość funkcji kanclerza jest podkreślona nie tylko przez fakt, że wspomniany urząd jest obligatoryjny, ale i przez klauzulę, że w razie potrzeby można dać kanclerzowi pomocnika, czyli wicekanclerza⁵¹.

Swobodna nominacja kanclerza przez biskupa diecezjalnego⁵² winna być dokonana na piśmie⁵³. Kanclerz powinien złożyć przyrzeczenie, że będzie wiernie wypełniać zadanie, w sposób określony prawem lub przez biskupa⁵⁴.

Wikariusz generalny i wikariusz biskupi mogą ustanowić kanclerza tylko wtedy, kiedy dysponują odpowiednim, specjalnym zleceniem biskupa diecezjalnego udzielonym na piśmie⁵⁵.

Kanclerza może odwołać biskup diecezjalny: „Kanclerz i notariusze mogą być swobodnie usunięci z zajmowanego stanowiska przez biskupa diecezjalnego. Administrator diecezji może tego dokonać tylko za zgodą kolegium konsultorów”⁵⁶. Należy dodać, że usunięcie kanclerza powinno nastąpić w formie dekretu wydanego z zachowaniem wymogów przepisanych w kan. 192-195, a nie w kan. 190-191 dotyczących przeniesienia. Takie usunięcie może nastąpić „swobodnie”, tzn. zgodnie z wymogami dotyczącymi sprawowania władzy dyskrecjonalnej, przysługującej rządcom diecezji w procedurze administracyjnej. W postępowaniu tym trzeba brać pod uwagę fakt „zaistnienia słusznej przyczyny”, której osąd ustawodawca pozostawia roztropnej ocenie rządcy diecezji⁵⁷. W tym celu konieczne jest przeprowadzenie postępowania dowodowego. Taką „słuszną przyczyną” wystarczającą do usunięcia kanclerza może być fakt, że tytulariusz tego urzędu sprawuje go bezowocnie bądź ze szkodą dla diecezji⁵⁸.

Dekret usunięcia kanclerza, by osiągnął skutek, ma być przekazany na piśmie⁵⁹, z podaniem, jeśli zawiera decyzję, przynajmniej ogólnej moty-

⁵⁰ Por. kan. 252 § 1.

⁵¹ Por. kan. 482 § 2; por. G. R e a d, *Komentarz do kan. 482*, s. 268.

⁵² Zob. kan. 470.

⁵³ Kan. 156 postanawia: „Każde powierzenie urzędu powinno być dokonane na piśmie”.

⁵⁴ Por. kan. 471, nr 1.

⁵⁵ Por. kan. 479 § 1 i 2.

⁵⁶ Kan. 485; analogiczną normę podaje prawodawstwo wschodnie (por. kan. 255 KKKW).

⁵⁷ Por. kan. 193 § 3.

⁵⁸ Por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do kan. 485*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II: *Ks. II (1). Lud Boży*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 367-368.

⁵⁹ Kan. 193 § 4.

wacji⁶⁰. Trzeba podkreślić, że stałość urzędu kanclerza *sede plena* jest niewielka, skoro może być swobodnie usunięty. W postępowaniu zmierzającym do usunięcia z urzędu kanclerza, biskup diecezjalny nie potrzebuje zwracać się o zgodę do kolegium konsultorów.

Inaczej jest w sytuacji *sede vacante*. Wówczas administrator diecezji nie może swobodnie zwolnić kanclerza, potrzebuje zgody kolegium konsultorów, które zabezpiecza ciągłość władzy na stolicy biskupiej⁶¹. Bez uzyskania zgody tego gremium usunięcie kanclerza byłoby nieważne. Trzeba dodać, że administrator diecezji może zwolnić kanclerza z poważnych przyczyn oraz z zachowaniem sposobu postępowania określonego prawem⁶².

Legalne usunięcie kanclerza, po uzyskaniu wymaganej prawem zgody, upoważnia administratora diecezji do zamianowania nowego. J. Dyduch podkreśla, że „takie rozwiązanie nie kłóci się z tradycyjną, powtórzoną w nowym Kodeksie, zasadą prawną *sede vacante nihil innovetur* (kan. 428 § 1). Kanclerz nie traci urzędu z chwilą wakansu stolicy biskupiej. Wydaje się, że wówczas nie powinien składać rezygnacji, aby tymczasowemu rządcy diecezji nie utrudniać wykonywania posługi. Jednak po kanonicznym objęciu diecezji przez nowego biskupa byłoby chyba wskazane, aby kanclerz zgłosił rezygnację. Nie jest to nakaz prawa, ale taka rezygnacja, można sądzić, ułatwi nowemu biskupowi ukształtowanie kancelarii kurii według własnej koncepcji”⁶³.

Jeżeli kanclerz powinien być usunięty przez administratora diecezji zgodnie z prawem, to byłoby konieczne, by tymczasowo został mianowany nowy kanclerz, aż do momentu, kiedy stolica diecezji zostanie obsadzona, aby mógł on także poświadczyć i zaprotokołować przedstawienie apostolskiego pisma kolegium konsultorów przez przybywającego do diecezji biskupa⁶⁴.

Trzeba dodać, że w postępowaniu zmierzającym do usunięcia z urzędu kanclerza należy uwzględnić ograniczenia, jakie mogą wyniknąć „z uprawnień nabytych ewentualnie na mocy umowy”⁶⁵. Gdy urząd kanclerza wykonuje osoba świecka, to według Komisji ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego należy uwzględnić przepisy prawa cywilnego dotyczące zatrudnienia na pod-

⁶⁰ Kan. 51; por. G. R e a d, *Komentarz do kan. 368-572*, s. 269.

⁶¹ Por. J. D y d u c h, *Kancelaria kurii*, s. 94; zob. AS 243.

⁶² Por. kan. 193 § 1.

⁶³ J. D y d u c h, *Kancelaria kurii*, s. 94-95.

⁶⁴ Zob. kan. 382 § 3; por. G. R e a d, *Komentarz do kan. 368-572*, s. 269.

⁶⁵ Por. kan. 192.

stawie umowy o pracę. Stąd do tej umowy z taką osobą należy roztropnie wpisać klauzulę zabezpieczającą możliwość usunięcia z urzędu z zachowaniem wymogów prawa kanonicznego. Klauzula ta ma duże znaczenie, gdyż warunki wynikające z umowy o pracę mogą być wyegzekwowane na podstawie prawa cywilnego⁶⁶.

3. ZADANIA KANCLERZA

Zadania kanclerza określają przepisy prawa powszechnego i partykularnego. Gdy idzie o prawo powszechne, to Kodeks ogólnie stanowi, iż „głównym zadaniem kanclerza jest troska o sporządzanie i wysyłanie akt kurialnych oraz strzeżenie ich w archiwum”⁶⁷.

Trzeba przyznać, że redakcja kan. 482 nie wydaje się w pełni zadowalająca. Z tekstu tego przepisu można wnioskować, że czynności główne („cuius praecipuum munus”) kanclerza to tylko sporządzanie i wysyłanie akt kurialnych oraz strzeżenie ich w archiwum⁶⁸, i co za tym idzie – funkcja notariusza⁶⁹ nie mieści się w jego funkcjach głównych.

Faktycznie urząd notariusza jest samo przez się związany z urzędem kanclerskim. Byłoby czymś nieprawdopodobnym, gdyby biskup przyznał kanclerzowi tylko czynności sporządzania i wysyłania akt kurialnych oraz strzeżenia ich w archiwum⁷⁰, odejmując mu jednocześnie funkcję notariu-

---

⁶⁶ Por. „Communications” 13 (1981), s. 214; por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do kan. 485*, s. 368; por. G. R e a d, *Komentarz do kan. 368-572*, s. 269.

⁶⁷ Kan. 482 § 1; powstaje kwestia: co należy rozumieć przez akta kurii. Terminologia zastosowana w KPK z 1917 r. (kan. 372) wskazuje ogólnie, że są to wszystkie dokumenty sporządzone w formie urzędowej w czasie wykonywania swoich funkcji przez pracowników kurii (por. kan. 363 § 2 KPK z 1917 r.) i przez biskupa, jeżeli nawet on nie może być uważany w dosłownym znaczeniu za członka kurii. Takie znaczenie jest zachowane także w odnowionym Kodeksie. Wśród akt kurii, według kan. 474, muszą być wyróżnione te, które „wywołują skutek prawny” po stronie adresatów. Te dokumenty charakteryzują się tym, że pochodzą od ordynariusza (por. kan. 134 § 1). Odnoszą się więc do aktów, które biskup wydaje na mocy swojej władzy ustawodawczej (kan. 135 § 2), albo do dokumentów wytworzonych przez Ordynariusza na mocy władzy wykonawczej, z której korzysta. Są to: dekrety ogólne wykonawcze, instrukcje, dekrety jednostkowe, poszczególne nakazy, reskrypty, przywileje i dyspensy, o których mowa w kan. 31, 34, 48, 49, 59, 76, 85 (por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 118-119).

⁶⁸ Kan. 482 § 1.

⁶⁹ Por. kan. 482 § 3.

⁷⁰ Por. kan. 482 § 1.

sza⁷¹. Tym sposobem uległaby unicestwieniu sama figura kanclerza, przy najmniej tak jak jest przedstawiana przez Kodeks. Z porównania kan. 482 § 1-2 i 483 § 1 wynurza się natomiast z całą jasnością nadrzędna pozycja kanclerza wobec notariuszy, którzy wraz z wicekanclerzem są figurami ewentualnymi. Co więcej, trzeba powiedzieć, że kanclerz w kurii jest notariuszem w najwyższym stopniu. Z tego powodu funkcja notarialna kanclerza musi być zrównana z wymienionymi w § 1 can. 482 i tam powinna być umieszczona⁷².

Dyrektorium *Apostolorum Successores* mówiąc, w ślad za Kodeksem, że głównym zadaniem kanclerza jest troska o sporządzanie i wysyłanie akt kurialnych oraz strzeżenie ich w archiwum kurii, jednocześnie dodaje: „jednakże zadania kanclerza nie zawężają się jedynie do tych sektorów, jako że do niego [...] należą także dwa inne ważne zadania [...] urząd notariusza”⁷³.

Istotna rola kanclerza, jako notariusza w powstawaniu akt kurialnych, polega na ich sporządzaniu i podpisywaniu. Dokument kurialny dotyczący funkcjonowania władzy wykonawczej uzyskuje skutek prawny, gdy jest podpisany przez ordynariusza⁷⁴. Natomiast podpis kanclerza ewentualnie notariusza jest konieczny do celów dowodowych, jako potwierdzenie autentyczności aktu⁷⁵. Nieobecność wspomnianego podpisu byłaby oznaką defektu dokumentu na poziomie formalnym⁷⁶.

Zwykle w praktyce kurii to kanclerz redaguje dokument, przestrzegając ustalonych norm, i przedstawia go do podpisu ordynariuszowi, a następnie kontrasygnuje go. Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, aby ordynariusz osobiście zredagował pismo, albo uczynił to przez inną właściwą osobę, przedstawiając je potem kanclerzowi do kontrasygnaty⁷⁷.

⁷¹ Por. kan. 482 § 3.

⁷² Por. A. P e r l a s c a, *La funzione notarile*, s. 133; zob. O. d e S i m o n e, *Il cancelliere vescovile nell'economia della riforma canonica*, „Monitor ecclesiasticus” 108 (1983), s. 348-353. G. Bier zauważa, że kanclerz nie musi pełnić swoich obowiązków osobiście, postępuje on słusznie także wtedy, kiedy innym notariuszom albo pozostałym współpracownikom w kurii wyznaczy odpowiednie zadania. Ta kompetencja uwypukla nadrzędność kanclerza wobec innych notariuszy (*Komentarz do kan. 482*, kan. 482/3).

⁷³ AS 180.

⁷⁴ Por. kan. 474.

⁷⁵ Por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do kan. 485*, s. 365; por. kan. 1540 § 1 i 1541.

⁷⁶ Por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 119. G. Aral przypomina, że dopiero wraz z promulgacją Kodeksu z 1917 r., kan. 373 § 1, notariusze nabyli *fides publica* – ich podpis uwiarygodniał akty kurii (*Le notariat*, s. 176).

⁷⁷ Por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 123.

Trzeba jednak dokonać pewnego uściślenia. Wicekanclerz i notariusze mogą kontrasygnować tylko akty ewentualnie wskazane w sposób jednoznaczny w dekrete nominacyjnym⁷⁸. Ustanowienie wicekanclerza i notariuszy nie pozbawia jednak kanclerza możliwości kontrasygnowania wszystkich pism kurii⁷⁹.

W tym miejscu nie może umknąć naszej refleksji pytanie: czy kanclerz może odmówić podpisania dokumentu? Niniejsze pytanie suponuje, iż kanclerz nie jest autorem materialnej strony pisma, które jest mu przedstawiane do podpisu. Jest słuszne, że kanclerz nie może podpisać dokumentu, gdy ten okazuje się nieważny (np. kiedy byłby obowiązany kontrasygnować akt mianowania proboszcza dla parafii obsadzonej) albo kiedy zawiera nieważne klauzule (np. mianowanie proboszcza na trzy lata), także wtedy, gdy dokument zawiera błędy materialne. Kontrola akt przez kanclerza przed podpisaniem nie dotyczy jednak stylu, w którym akt został zredagowany, czyli korzystania z pewnej terminologii, sposobu wyrażania się itd., chyba że okaże się to przeciwne przepisom prawa. Funkcja kanclerza ma charakter kontrolny, aby dać gwarancję poprawności formalnej stronie dokumentu, by on osiągnął skutek prawny, którego chce autorytet kościelny. W tym przypadku autorytet (władza) kanclerza jest taki sam, jak tego, kto ma interes sformułować swoją wolę w sposób odpowiedni w dokumencie; uzasadnione uwagi kanclerza są wyrazem troski o dobre funkcjonowanie życia kościelnego⁸⁰.

Także kiedy nie istnieje wymiar (strona) materialny dokumentu (jest tylko decyzja ustna), kanclerz ma obowiązek zadbać, aby postanowienie autorytetu kościelnego było wyrażone poprzez akt w sposób, poprzez który może osiągnąć skutek prawny, troszcząc się o wystawienie wiarygodnego dokumentu⁸¹.

Apostolorum Successores w tym względzie zawiera zapis: „Urząd notariusza, który sprawuje kanclerz lub inni notariusze, ma bardzo ważne znaczenie kanoniczne, jako że jego podpis jest publicznym potwierdzeniem realizacji aktów prawnych, sądowych i administracyjnych, to znaczy «zaświadcza» o autentyczności prawnej dokumentu, co zakłada uprzednią ocenę oraz weryfikację jego poprawnego zredagowania na piśmie”⁸².

⁷⁸ Według kan. 483 jakiegokolwiek akty albo tylko pewne określone.

⁷⁹ Por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 121-122.

⁸⁰ Por. tamże, s. 123.

⁸¹ Por. tamże.

⁸² Nr 180.

Ponadto przywołane Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów odnośnie do urzędu notariusza, który sprawuje kanclerz, zwraca uwagę, że „biskup korzysta z pomocy kanclerza i notariuszy w sporządzaniu dokumentów o charakterze prawnym, jak na przykład różnego rodzaju akta jurysdykcyjne, dekrety, indulty itd., aby ich treść była precyzyjna i jasna”⁸³.

W przypadku, w którym kanclerz nie podzielałby decyzji władzy kościelnej zawartej w dokumencie, podjętej zgodnie z prawem, nie może odmówić swojego podpisu. Taka odmowa mogłaby być powodem usunięcia go z urzędu⁸⁴.

Kanclerz ma także obowiązek powiadamiać moderatora kurii, w przypadku gdy taki został powołany, o takich aktach sporządzonych w kurii, które z natury rodzą skutki prawne⁸⁵. Takie doprecyzowanie zakłada oczywiście, że kanclerz będzie otrzymywał wszystkie dokumenty, które rodzą skutki prawne, w szczególności tych zredagowanych i kontrasygnowanych przez wicekanclerza i notariuszy. Poinformowany moderator kurii będzie mógł zauważyć ewentualne nieprawidłowości, co pozwoli mu zmienić dokument i zredagować go w odpowiedniej formie. Uszczegółowienie tej kwestii winno być zawarte w prawie partykularnym⁸⁶.

Wraz z wprowadzeniem urzędów wikariuszy biskupich, którzy są ordynariuszami w zakresie ich kompetencji, zarysowuje się pewien problem: dokument wydany przez jednego ordynariusza mógłby zawierać postanowienia przeciwne do ustalonych przez innego. Dyspozycje traktuje się jako przeciwne nie tylko wtedy, kiedy są wyrażone słowami, które wymagają dwóch postępowań przeciwnych, ale nawet wtedy, gdy niemożliwe jest przestrzeganie ich jednocześnie. Nadto według kan. 65 KPK tę samą prośbę o udzielenie licencji lub łaski, można przedstawić jednocześnie albo w różnym czasie właściwym ordynariuszom, którzy mogą podjąć różne decyzje⁸⁷.

Stąd kanclerz winien ujawniać zasygnalizowane niedorzeczności, informując o nich moderatora kurii. Wydaje się, że postanowienie kan. 474 o obowiązku kanclerza informowania moderatora o aktach, które wywołują skutek prawny, sugeruje, że powiadomienie moderatora może być dokonane

---

⁸³ Tamże.

⁸⁴ Por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 123.

⁸⁵ Por. kan. 474; por. G. R e a d, *Komentarz do kan. 484*, s. 269.

⁸⁶ Por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 122.

⁸⁷ „Nikt nie może, bez wspomnienia o odmowie, prosić innego ordynariusza o łaskę, której odmówił własny ordynariusz. Po zawiadomieniu o odmowie, ordynariusz nie powinien udzielać łaski, bez rozważenia racji, dla których pierwszy ordynariusz jej odmówił” (kan. 65 § 1).

przed kontrasygnatą aktu, kiedy zostaną zauważone sprzeczności w dokumentach⁸⁸.

O ścisłej zależności i konieczności współpracy kanclerza z moderatorem świadczy kan. 488 KPK z 1983 r., według którego z archiwum wolno zabierać dokumenty tylko na krótki czas, za zgodą biskupa albo moderatora kurii i kanclerza równocześnie⁸⁹.

Zadaniem kanclerza jest nie tylko sporządzanie, ale i wysyłanie akt kurialnych⁹⁰. Pojęcie „wysyłanie akt kurialnych” obejmuje wszelkie formy ogłoszenia akt, na przykład wysłanie pisma do bezpośrednich odbiorców albo opublikowanie ich w diecezjalnym organie urzędowym⁹¹.

Rola i funkcje kanclerza są przedstawione w obecnym Kodeksie jeszcze przy użyciu tradycyjnej terminologii. Gianni Trevisan pisze:

Ktoś zauważył, że KPK ukazuje figurę kanclerza jako człowieka minionych wieków, który redaguje gęsim piórem brulion, potem pięknie go kopiuje, kontrolując jego poprawność formalną; troszczy się potem o przechowywanie akt w archiwum, w ustawionych zasobnikach, starannie skatalogowanych. Inaczej wygląda natomiast sytuacja w kancelariach współczesnych, gdzie już nie używa się nawet maszyny elektrycznej do pisania, ale narzędzia informatyczne, w szczególności komputer, które czynią łatwiejszym redagowanie dokumentów od chwili, gdy na twardym dysku znajdują się wzory różnych dokumentów, by je «przywołać» z komputera i uzupełnić. Następnym krokiem ku unowocześnieniu pracy kancelarii będzie uprawomocnienie zwyczaju podpisu elektronicznego, już przyjętego w prawie cywilnym, zdolnego poręczyć nie tylko autentyczność, ale również integralność dokumentu⁹².

Przywołany kanonista snuje refleksje, iż znaczącą nowością w pracy kancelarii kurialnej byłaby możliwość wprowadzenia do bazy danych komputera dokumentów wytworzonych w kurii. Oczywiście rzeczona możliwość nie zastępuje „nośnika papierowego”, na którym nadal powinny być sporządzone i przechowywane dokumenty kurii⁹³.

Także w innych miejscach Kodeks wymienia konieczne funkcje kanclerza przy sporządzaniu określonych dokumentów. I tak kanclerz ma być obecny w następujących wydarzeniach z życia diecezji i sporządzić dokument o dokonanej czynności:

---

⁸⁸ Por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 122-123.

⁸⁹ Por. tamże 126.

⁹⁰ Por. kan. 482 § 1.

⁹¹ Por. G. B i e r, *Komentarz do kan. 482*, kan. 482/3.

⁹² *Il cancelliere*, s. 117.

⁹³ Tamże.

- gdy biskup diecezjalny obejmuje diecezję, przedstawiając apostolski list nominacyjny kolegium konsultorów⁹⁴;
- gdy biskup koadiutor obejmuje swój urząd, okazując list apostolski biskupowi diecezjalnemu w obecności kolegium konsultorów⁹⁵;
- gdy biskup pomocniczy obejmuje swój urząd, okazując list apostolski biskupowi diecezjalnemu⁹⁶;
- gdy biskup diecezjalny ma przeszkodę, wystarczy, aby biskup koadiutor lub biskup pomocniczy okazał pismo nominacyjne kolegium konsultorów w obecności kanclerza kurii⁹⁷.

Do obowiązków kanclerza należy również przechowywanie dokumentów⁹⁸. W tej materii Kodeks stanowi, iż:

- kanclerz przechowuje listę kapłanów, którzy mają zarządzać diecezją w sytuacji *sede impedita*⁹⁹;
- kanclerz ma szczególne zadania względem archiwum. Tylko biskup diecezjalny i kanclerz kurii winni mieć klucz do archiwum kurii¹⁰⁰.

Zadania kanclerza określają także przepisy prawa partykularnego, zawarte w statutach synodalnych, statutach bądź regulaminach kurii diecezjalnej¹⁰¹. Stąd w stosunku do ustawodawstwa powszechnego zakres zadań kanclerza może zostać ograniczony albo rozszerzony¹⁰².

Zadania kanclerza, który jest jednocześnie notariuszem¹⁰³, obejmują, co jest jasne, obowiązki notariusza kurii, o czym traktuje kan. 484. Tak więc wspomniany pracownik kurii ma:

---

⁹⁴ Kan. 382 § 3.

⁹⁵ Kan. 404 § 1.

⁹⁶ Kan. 404 § 2.

⁹⁷ Kan. 404 § 3.

⁹⁸ Przez dokumenty należy rozumieć nie tylko pisma, ale także informacje utrwalone przy użyciu współczesnych nośników pamięci, jak np. mikrofilmy, płyty CD i DVD (por. J. K r u - k o w s k i, *Komentarz do kan. 486*, s. 369).

⁹⁹ Kan. 413 § 1.

¹⁰⁰ Por. kan. 487 § 1 i 2.

¹⁰¹ Por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do kan. 485*, s. 365.

¹⁰² Tak w każdym razie trzeba rozumieć wtrącenie: „nisi aliter iure particulari statuatur”, które bez podania racji i bez łatwego do poznania powodu zostało wstawione do tekstu kanonu przed publikacją *Schema novissimum*. Przypuszczalnie odzwierciedla ten passus ustępstwo na rzecz praktyki poszczególnych Kościołów partykularnych, które zadania kanclerza artykułują inaczej, niż jest to przewidziane w kan. 482 § 1. W Ameryce niekiedy kanclerz pełni także urząd moderatora kurii (por. „Communications” 13 (1981), s. 122; por. G. B i e r, *Komentarz do kan. 482*, kan. 482/4).

¹⁰³ Por. Kan. 482 § 3.

- spisywać akta i sporządzać dokumenty dotyczące dekretów, rozporządzeń, zobowiązań albo innych aktów wymagających ich udziału;
- wiernie redagować na piśmie to, co się dzieje, i składać pod tym swój podpis, zaznaczając miejscowość, dzień, miesiąc i rok;
- osobom, które prawnie o to proszą, udostępniać z rejestrowanych akty lub dokumenty – z zachowaniem tego, co należy przestrzegać – oraz poświadczać ich autentyczne odpisy.

Przywołany kan. 484, ukazuje także kanclerza w jego funkcji notariusza jako świadka urzędowego. Winien on troszczyć się o dokumentowanie i opisywanie tych akt, które są wysyłane z kancelarii kurialnej, jak i tych, które są do niej przysyłane. Jedną z form takiej dokumentacji jest prowadzenie dziennika podawczego; inną jest rejestrowanie i krótki opis dokumentów. Kanclerz jako notariusz winien także rejestrować pisemnie wydarzenia urzędowe i załatwione sprawy oraz poświadczać autentyczność wydawanych odpisów¹⁰⁴.

Funkcja kanclerza jako notariusza jest odpowiedzialna. Musi on gwarantować, że dokumenty będą redagowane w poprawnej formie. A to zakłada u niego znajomość wymogów prawa cywilnego i kanonicznego. Wspomniany urzędnik musi być zawsze przygotowany, by zreagować wszelkie dokumenty, których się żąda. Od niego też oczekuje się, że będzie odmawiał podpisania albo przygotowania dokumentów, które nie są zgodne z prawem. Gdyby przyczynił się do powstania bezprawnych dokumentów, to naraziłby się na kary kościelne¹⁰⁵.

Kanclerz ma szczególne zadania względem archiwum¹⁰⁶. Tylko biskup diecezjalny i kanclerz kurii winni mieć klucz do archiwum kurii¹⁰⁷. Stary KPK stanowił, że kanclerz ma obowiązek porządkować chronologicznie akta kurialne¹⁰⁸. Norma ta została w trakcie rewizji KPK usunięta, „aby zostawić biskupowi wolność w wybraniu stosownej metody archiwizacji: chronologicznej, według zagadnień itd.”¹⁰⁹

---

¹⁰⁴ Por. J. D y d u c h, *Kancelaria kurii*, s. 101; por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 126.

¹⁰⁵ Zob. kan. 1391; por. G. R e a d, *Komentarz do kan. 484*, s. 269.

¹⁰⁶ Zob. E. Z a n e t t i, *L'archivio diocesano e il cancelliere*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 14 (2001), nr 2, s. 146-147.

¹⁰⁷ Por. kan. 487 § 1 i 2.

¹⁰⁸ Por. kan. 372 § 1 KPK z 1917 r.

¹⁰⁹ „Communications” 13 (1981), s. 121; por. G. B i e r, *Komentarz do kan. 482*, kan. 482/3.

Jak ukazano wyżej, po Soborze Watykańskim II, który nadał kurii charakter duszpasterski, kreując nowe figury prawne wikariuszy biskupich i dyrektorów urzędów duszpasterskich, znacząco poszerzone zostały podmioty, mogące wytwarzać dokumenty kurii. Powstaje pytanie: czy kanclerz musi się troszczyć o redakcję i archiwizację całej dokumentacji wytworzonej przez instytucje duszpasterskie kurii w sposób urzędowy w czasie wykonywania ich funkcji? Wydaje się słuszne odróżnienie między redagowaniem dokumentów i ich archiwizowaniem.

Wszystkie dokumenty kurii, w sensie wyżej wyjaśnionym, domagają się archiwizowania, podobnie jak muszą być przechowywane dokumenty każdej osoby prawnej w Kościele.

Jeśli zaś bierze pod uwagę redagowanie dokumentów, należy zauważyć, że zakres działania specyficzny dla kanclerza dotyczy dokumentów kurii, które wywołują skutek prawny¹¹⁰, gdy tymczasem nie widać konieczności jego interwencji względem innych dokumentów również ważnych, ale niewytwarzających takiego skutku. Te pozostałe dokumenty zasługują jednak na przechowywanie, ponieważ także w dokumentach tzw. duszpasterskich, zredagowanych językiem „nieprawniczym”, nie mogą być nieobecne odniesienia do rzeczywistości chronionych przez normy prawne¹¹¹.

Na podstawie prawa partykularnego biskupi diecezjalni ustanawiają archiwariuszy, którym powierzają troskę o archiwum. Jednak w takim wypadku kanclerz nie traci przyznanych mu przez Kodeks uprawnień względem archiwum diecezjalnego¹¹².

Obecnie obowiązujący Kodeks stanowi, iż: „Kanclerz oraz wicekanclerz są tym samym [...] sekretarzami kurii”¹¹³. Redaktorzy Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów nazywają funkcję kanclerza jako sekretarza kurii – „ważnym zadaniem”¹¹⁴.

Co to znaczy i jakie zadania zawiera kanclerska funkcja sekretarza, na podstawie prawa kodeksowego jest w istocie niejasne, ponieważ pojęcie *secretarius curiae* w KPK występuje tylko w kan. 482 § 3 i nie jest wyjaśnione.

¹¹⁰ Por. kan. 474.

¹¹¹ Por. G. T r e v i s a n, *Il cancelliere*, s. 122.

¹¹² Por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do kan. 485*, s. 366.

¹¹³ Kan. 482 § 3.

¹¹⁴ Por. AS 180.

Także spojrzenie na historię tekstu kan. 482 § 3 niewiele rozjaśnia problem. Akta Komisji ds. Rewizji KPK informują jedynie, iż konsultorzy zażądali, aby treść zrewidowanego kanonu dopełnić słowami: *seu secretarii curiae*. Racje za tym nie są podane. Grupa studyjna podjęła tę propozycję bez dyskusji nad nią¹¹⁵.

Aż do *Schema novissimum* włącznie¹¹⁶ mówi się we wszystkich projektach zawsze *notarii seu secretarii*, co daje powód do przypuszczenia, iż oba pojęcia (notariusz i sekretarz) uważane były za daleko idące synonimy.

G. Bier przypuszcza, że być może wprowadzono uzupełniane *seu secretarii*, by objąć w ten sposób praktykowane w poszczególnych kościołach partykularnych uregulowania językowe¹¹⁷. Dlaczego zatem spójnik *seu* w ostatecznym tekście KPK został zastąpiony przez *et*, nie jest jasne¹¹⁸. Przywołany kanonista konstatuje na podstawie przeprowadzonego rozumowania, iż podanie dokładniejszej definicji i objaśnienie pojęcia „sekretarz kurii” nie jest z powodu tego stanu rzeczy możliwe¹¹⁹.

Józef Krukowski podkreśla, że czynności charakterystyczne dla sekretarza związane są ze strzeżeniem dokumentów urzędowych kurii, a dla notariusza redagowaniem i potwierdzaniem autentyczności dokumentów¹²⁰.

Guillaume Aral zwraca uwagę, że praktyka diecezjalna aż do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. przyznawała notariuszom tytuł sekretarza biskupa. Od roku 1983, chociaż faktycznie zadania notariusza i sekretarza są wykonywane przez tę samą osobę, to czynności notariusza i sekretarza kurii są zdecydowanie różne¹²¹. To rozróżnienie jest szczęśliwe: gdy ta osoba redaguje i (albo) poświadcza akt administracyjny biskupa, działa jako notariusz,

---

¹¹⁵ Por. „Communicaciones” 25 (1993), s. 102.

¹¹⁶ „Cancellarius necnon vice-cancellarius sunt eo ipso notarii seu secretarii curiae”. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum Libri II De Populo Dei*, can. 295 § 3, Città del Vaticano 1977; *Codex Iuris Canonici, Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum atque Summo Pontifici praesentatum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1982, can. kan. 482 § 3. Identyczną normę zawiera w kan. 402 § 3 *Schema Codicis Iuris Canonici* (Libreria Editrice Vaticana 1980).

¹¹⁷ W niektórych kuriach tradycyjnie kanclerza nazywa się sekretarzem (por. L. C h i a p p e t t a, *Il Codice*, s. 566-567).

¹¹⁸ *Komentarz do kan. 482*, kan. 482/5.

¹¹⁹ Tamże.

¹²⁰ *Komentarz do kan. 484*, s. 367.

¹²¹ Por. kan. 482 § 3.

a gdy sporządza dokument niemający waloru aktu administracyjnego, działa jako zwykły sekretarz kurii¹²².

Dyrektorium *Apostolorum Successores* podkreśla natomiast ogólnie, że zadaniem sekretarza kurii jest czuwanie, w ścisłej współpracy z wikariuszem generalnym i, jeśli taki istnieje, moderatorem kurii, nad dobrym uporządkowaniem kurialnych spraw administracyjnych¹²³.

Niewątpliwie dokładniejsze sprecyzowanie funkcji kanclerza jako sekretarza kurii zostało pozostawione regulacji partykularnej.

WNIOSKI

Na podstawie analizy przepisów prawa kodeksowego i innych dokumentów kościelnych odnośnie do figury kanclerza kurii diecezjalnej należy stwierdzić, iż:

1. Urząd kanclerza kurii jest obligatoryjny, co jest wyrazem troski prawodawcy o sprawne działanie kurii i dobre uporządkowanie kurialnych spraw administracyjnych. Jest to także kontynuowanie wielowiekowej tradycji tego urzędu, który w przeszłości odegrał doniosłą rolę w administrowaniu diecezją.

2. W przeciwieństwie do pierwszego Kodeksu zbioru Jana Pawła II dopuszcza z reguły (poza nielicznymi wyjątkami) do urzędu kanclerza kurii każdego wiernego, posiadającego przewidziane prawem przymioty i kwalifikacje. Jest to wyrazem dowartościowania diakonów, osób konsekrowanych i laików.

3. Pozycja kan. 483 § 2 w systematyce KPK nie wydaje się odpowiednia. Przepis mówiący, że w sytuacji, gdy może być zagrożone dobre imię kapłana, kanclerz notariusz musi być kapłanem, powinien być zamieszczony w księdze VII, tytule II, rozdziale I, artykule 3 KPK.

4. Dużą wagę prawodawca przywiązuje do przymiotów kanclerza kurii, od którego żąda wysokiego poziomu etycznego, wiedzy teologicznej i kanonicznej, biegłości w sprawach kanonicznych i praktyki administracyjnej.

5. Wyrazem posoborowego, duszpasterskiego nachylenia kurii diecezjalnej jest cenny zapis Dyrektorium *Apostolorum Successores* odnośnie do pracowników kurii: „Jeśli chodzi o prezbiterów, biskup zadba o to, aby mieli jakies inne zadanie związane z posługą duszpasterską, dla podtrzymywania zapału

---

¹²² *Le notariat*, s. 176.

¹²³ AS 180.

apostolskiego i uniknięcia – z powodu braku kontaktu z wiernymi – szkodliwej mentalności biurokratycznej”.

6. Nie w pełni zadowolająca wydaje się redakcja kan. 482, gdzie wśród głównych funkcji kanclerza nie znajduje się funkcja notariusza, choć kanclerz w kurii jest notariuszem w najwyższym stopniu.

7. Prawo uwypukla kontrolną funkcję kanclerza, który winien zabezpieczać formalną poprawność dokumentów. W kwestiach merytorycznych kompetentny jest biskup diecezjalny i inni ordynariusze, choć kanclerz winien współpracować z nimi, aby treść dokumentów o charakterze prawnym była precyzyjna i jasna.

8. W KPK niejasne jest pojęcie i zakres zadań sekretarza kurii, którym jest kanclerz. Sprecyzowanie obowiązków i praw kanclerza jako sekretarza kurii powinno się dokonać poprzez regulację partykularną.

9. Sformułowania kanonów o kanclerzu są bardzo ogólne, a przez to pojemne, co mocno poszerza obszar kreatywności prawnej biskupa diecezjalnego i dowartościowuje prawo partykularne, które może zwiększyć lub zmniejszyć kompetencje kanclerza w stosunku do ustawodawstwa powszechnego.

10. Mocno podkreślona jest konieczność ścisłej współpracy kanclerza z moderatorem kurii, jeśli taki został ustanowiony.

11. Zgodnie z optyką soborową prawodawca podkreśla duszpasterski wymiar funkcji kanclerza.

12. Gdy urząd kanclerza wykonuje osoba świecka, to należy uwzględnić przepisy prawa cywilnego dotyczące zatrudnienia na podstawie umowy o pracę. Stąd do tej umowy z taką osobą należy roztropnie wpisać klauzulę zabezpieczającą możliwość usunięcia z urzędu z zachowaniem wymogów prawa kanonicznego.

THE OFFICE OF CHANCELLOR IN A DIOCESAN CURIA

S u m m a r y

The article makes an attempt to present the institution of diocesan chancellor in the light of Code of Canon Law of 1983, documents of the Holy See, and the Canon doctrine.

According to the Code of Canon Law (1983), “the diocesan curia consists of those institutions and persons which assist the bishop in the governance of the whole diocese” (Can. 469). Of the bodies and offices which the curia must comprise, the office of chancellor is vital.

The first part, after a brief introduction, provides an outline of the historical development of the office of the diocesan chancellor. These considerations make it possible to assert that this office has long played a momentous role in the administration of the diocese.

The next part of the article explains the notion, qualifications, appointment and removal of the chancellor. The definition of chancellor was constructed on the basis of various regulations. It was found that the legislator attaches great importance to the attributes of the diocesan chancellor, who is required to have high ethical standards, theological and canonical knowledge, expertise in canon cases, as well as administrative practice.

The third part of the present article is devoted to tasks of the chancellor, such as taking care that the curia records are made, sent, and properly stored in the archives. The abovementioned official at the same time acts as the notary and secretary of the curia.

The final section of the article comprises conclusions which follow from an analysis of the regulations of the Code of Canon Law (1983), documents of the Holy See, and opinions of canonists.

Translated by Tomasz Palkowski

Słowa kluczowe: kuria diecezjalna, kanclerz, notariusz, sekretarz kurii, archiwum diecezjalne.

Key words: diocesan curia, chancellor, notary, secretary of the curia, diocesan archive.